

PFEFFER ZSOLT

A Chestnut Streettől a Wall Streetig. A Bankháború – egy központi bank megsemmisítésének jogi és politikai története a XIX. századi Amerikai Egyesült Államokban

ABSTRACT

In the 19th century United States of America, the long-term operation of two central banks remained unsuccessful after their explicit 20-year privileges expired without renewal. The political and legal destruction of the second institution, the Second Bank of the United States, marked a particular chapter in American political and legal history, known as the 'Bank War' during the 1830s. This conflict arose between President Andrew Jackson and bank president Nicholas Biddle, along with their supporters, who fought over the legislative extension of the bank's privileges that were set to expire in 1836. Jackson opposed this extension, aiming to undermine the bank, which he considered politically and economically too dangerous, influential, and harmful from a political and economic point of view. In the first half of the 1830s, the Bank War was fought by the political and financial elite. Since the Bank's privileges were not renewed, they expired in 1836, so Biddle and his supporters failed to achieve their goal. The old financial circles were more connected to Philadelphia (specifically Chestnut Street), while the emerging groups gravitated towards New York's Wall Street, changing the location of the American financial centre. This study aims to present the legal and political struggles of the Bank War, using the relevant literature

Keywords: history of banking ■ Bank War ■ Second Bank of the United States
■ Andrew Jackson ■ Nicholas Biddle

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A XVII. században megkezdődött a nyugati világban a jegybankok alapításának folyamata. A kormányzatok számára lehetővé vált a korszerű pénzügyi rendszerek megteremtésének megalapozása, a pénzügyi válságok kezelése, valamint a törvényi úton monopolhelyzetbe helye-

zett központi bankokra mint kölcsönforrásokra való támaszkodás. Az egyes országok eltérő időpontban, különböző döntések eredményeként hoztak létre központi banki státusszal rendelkező intézményeket, úttörő országok ebben a körben Hollandia és Svédország voltak. Az 1609-ben alapított Amsterdamsche Wisselbankot a központi bankok előfutárának szokták tekinteni, az első modern értelemben vett központi bank pedig az 1668-ban létrehozott svéd Sveriges Riksbank, amelynek előzménye az 1657-ben alapított Stockholms Banco volt,^[1] és amely a legrégebbi központi bank, legalábbis a jelenleg működő központi bankok közül.^[2] A XVII. század végén, 1694-ben jött létre a Bank of England, amely ennek megfelelően szintén tekintélyes múlttal rendelkezik, ezt követték sorban a porosz (1765) és a francia (1800) központi bankok. Más országokban később jöttek létre ezek a szervezetek, e folyamat a modern kapitalista gazdaságok újításai közé sorolható. A századfordulón, 1900-ban csak tizennyolc, alapvető központi banki funkciókat (bankjegykibocsátás, végső mentesítő funkció) ellátó bank működött, 1920-ra e szám huszonháromra, 2000-re pedig majdnem kétszázra emelkedett, az alapításuk okai (gazdasági, pénzügyi válságok, költségvetési igények) hasonló mintákat követnek. Ezen kívül a jegybanksi feladatok, eszközök köre is kiszélesedett.^[3] Az I. világháborút követően a Népszövetség is fontosnak tartotta, hogy azokban az országokban, ahol nincs központi bank, ott létre kell hozni egyet, mégpedig úgy, hogy a politikától függetlenül, a prudens működés követelményeinek megfelelően végezzék tevékenységüket.^[4]

Az Amerikai Egyesült Államokban a jegybancalakítás gondolata a XVIII. század végén merült fel, a függetlenségi háború finanszírozásának kérdéseire is tekintettel. Alexander Hamilton pénzügyminiszter 1779-ben készítetett egy tervet egy központi bank létrehozásáról: úgy fogalmazott, hogy ha Anglia képes volt létrehozni egy központi bankot a pénzügyi kihívásainak kezelésére, akkor ugyanezt megteheti az Egyesült Államok is. E korai terv azonban nem valósult meg,^[5] különös tekintettel a különböző vitákra és koncepciókra.^[6] Hamilton erőfeszítései nyomán csak 1791-ben hagyta jóvá a Kongresszus a First Bank of the United States felállítását, mégpedig 20 éves, határozott időtartamra: a bank felállítása (szövetségi felállíthatósága) és az időtartam is komoly viták tárgyát képezte, több különböző változatot vitattak meg. (A létrehozást például Thomas Jefferson is ellenezte, az Alkotmányból folyó jogosítványok hiányára hivatkozással.)^[7] A viták lezárását követően George Washington végül 1791. február 25-én írta alá a törvényt. A Bank felhatalmazása 1811. március 4-én járt le, ezt megelőzően megkezdődtek a viták a Bank támogatói között egy új felhatalma-

[1] Chaudhuri, 2018, 3.

[2] Edvinsson – Jacobson – Waldenström, 2018, 1.

[3] Rasmus, 2019, 5-6.

[4] Tucker, 2018, 4.

[5] Kaplan, 1999, 7-11.

[6] Ld. pl. Morgan, 1956, 472-492., vagy McCulley, 2012, 3-6.

[7] Franks – Nunnally, 2011, 72.

zás elfogadtatásáról. Végül James Madison elnök az új törvényt 1816. április 10-én írta alá, ennek megfelelően a Second Bank of the United States (BUS) lett az utód. Megjegyzendő, hogy a törvényt alkotmányossági szempontból a *McCulloch v. Maryland* ügyben^[8] kifogásolták. A kiindulópont a szövetség és a tagállamok hatásköreinek elhatárolása volt, azaz, hogyan kell értelmezni a szövetségi hatásköröket: volt-e a szövetségnek hatásköre egy ilyen bank felállítására vagy sem (van-e lehetőség tág értelmezésre, beleértett hatáskör megállapítására). Azonban 1836-ban nem került megújításra a Bank privilégiuma, így magántársaságként folytatta tevékenységét, 1841-es megszűnéséig.^[9] Ez az intézmény egyébként nem volt a későbbi értelemben vett nemzeti bank, hanem egy Philadelphiában található, magánirányítás alatt álló társaság volt, amely egyedi és jövedelmező kapcsolatot ápolt a kormánnyal.^[10] Jól látható, hogy az Egyesült Államok első fél évszázadában változó döntéseket hoztak: 1791-ben támogatta a Kongresszus a központi bankot, 1811-ben egy másik ellene volt; 1815-ben ugyanaz a testület ugyanabban a kérdésben hátrányosan döntött, míg egy másik 1816-ban kedvezően.^[11]

II. A HATÁROZOTT IDŐTARTAMÚ PRIVILÉGIUMOK POLITIKAI CSAPDÁJÁBAN

A BUS esetében kulcskérdés volt a határozott időtartamra szóló kiváltság meghosszabbítása. A korai jegybankalapításokra vonatkozó jogalkotási sajátosság volt ugyanis az, hogy a törvényhozás, illetve az uralkodó korlátozta a jegybanki jogálláshoz kapcsolódó jogosítványok időbeli hatályát, ezért a kiválasztott banknak a privilégiumok lejárta előtt gondoskodni kellett arról, hogy azokat meghosszabbítsák a törvényhozás, illetve az uralkodó részéről. „Általában az eredményes jegybankpolitikának lényeges előfeltétele a vezetés hosszabb időszakra kiterjedő tervszerűsége és határozottsága, ami nem valósulhat meg, ha bizonytalanság áll fenn abban a tekintetben, hogy a jegybank az első privilégium lejárta után tovább folytathatja-e működését.”^[12] Ahogyan James Madison amerikai elnök fogalmazott, „a kiváltságok nyújtásának hatalma – egy nagy és fontos hatalom”.^[13] Andrew Jackson elnök (1829–1837) pedig arra mutatott rá, hogy „Minden monopóliumot és kizárólagos jogot a köz rovására biztosítanak, amely-

[8] *McCulloch v. Maryland*, 17 U.S. 316 (1819).

[9] Coblenz, 2015, 407-441. Ld. még Northrup, 2003, 22-23.

[10] Schlesinger, 1949, 72.

[11] Mellen, 1902, 65.

[12] A Magyar Nemzeti Bank létesítéséről és szabadalmáról szóló 1924. évi V. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről és az ezzel összefüggő egyes pénzügyi intézkedésekről szóló 1938. évi XXV. törvénycikk.

[13] Skinner, 2021, 249-250, 299.

nek így méltányos ellenszolgáltatásban kellene részesülnie.”^[14] Amekkora nagy és fontos hatalom a privilégiumok nyújtása, olyan jövedelmező is lehet azok élvezete. Hiszen ha egy magánbank megkapja például az állami betétek kezelésének jogát, és magánszemélyeknek is nyújthat hitelt, akkor óriási versenylőnyre tehet szert a többi bankkal szemben a hitelezési lehetőségek terén. Madison azt is megjegyezte ennek nyomán, hogy egy állami-magán társaságnak lehetősége van arra, hogy egy „erőteljes gépezetté” váljon, nagymértékben függetlenül az emberektől.^[15] Vagyis az állam a központi bank oldalán beavatkozhatott annak javára a bankok közötti versenybe.

Az is egy lényeges kérdés, hogy a banknak mit kell tennie annak érdekében, hogy a meghosszabbítás megtörténhessen, hogyan lehet azt „kiérdemelni” attól, aki erre jogosult. A megújítási kényszer az újratárgyalás időnkénti szükségességét eredményezte, biztosítva azt, hogy a felek kölcsönösen egymás „túszai” maradjanak.^[16] A Bank of England például 1742-ben kamatmentes kölcsönt nyújtott a brit kormánynak akkor, amikor a kiváltságok megújítása esedékessé vált, 1764-ig meg is újtották a különböző jogokat.^[17] A Bank of England esetében egyébként az eredeti törvény 11 évre állapította meg a kiváltságok időtartamát, a kormány egy éves felmondási idővel dönthetett úgy, hogy visszafizeti a kölcsönt és visszavonja a kiváltságokat. Erre azonban nem került sor, és ennek megfelelően 1694-es alapítás és az utolsó, 1844-es „folytatási törvény” („*Continuance Act*”) között a Parlament kilenc alkalommal megújította azokat.^[18]

Ha a kiváltságra épülő jegybanki rendszerben a felruházott bank elveszíti a számára bizonyos területeken monopolhelyzetet biztosító állami privilégiumokat (mert azokat nem hosszabbítja meg a kormányzat), akkor egyszerű magán-társaságként folytathatja a tevékenységét, amely viszont már nem feltétlenül olyan jövedelmező számára. A kormányzat számára is fontos szolgáltatásokat nyújthat egy felhatalmazott bank, így nyilván mérlegelni kell az érdekeket, hogy célszerű-e, indokolt-e, szükséges-e egyáltalán egy ilyen bank megalapítása, illetve a kiváltságainak meghosszabbítása.

Az amerikai politikatörténet egyik sajátos epizódja „Bankháború” elnevezéssel vonult be a történelembe. A kérdés ugyanis a XIX. század első harmadában – különösen 1832-ben – az volt, hogy a BUS 1836-ban lejáró kiváltságait meghosszabbítsa-e a Kongresszus vagy sem. Két oldal képviselőinek küzdelme volt a Bankháború: Andrew Jackson amerikai elnök és követői szerint a BUS túlságosan veszélyes volt roppant hatalma folytán, ezért ők a meghosszabbítás ellen voltak. Ezzel szemben a másik oldal – különösen a BUS akkori (és egyben harmadik) elnöke, Nicholas Biddle – a kiváltságok fenntartásáért, és ezzel lényegében a BUS hosszútávú fennmaradásáért küzdött.

[14] Jackson, 1949, 8.

[15] Skinner, 2021, 249-250., 299.

[16] Broz – Grossman, 2004, 50., 58.

[17] Duryea, 2010, 2-4.

[18] Broz – Grossman, 2004, 50., 58.

III. AZ ELŐZMÉNYEK

Henry Clay, Biddle és mások a háború előtti Amerikában, a BUS-ban az amerikai gazdaság fontos modernizáló erejét látták, míg Jackson és sok szövetségese nem. Jackson 1829-es első éves, december 7-ei üzenetében már foglalkozott a banki kiváltságok meghosszabbításának problémájával, a bizonytalanság már ekkor felmerült Clayben.^[19] A Kongresszusnak küldött üzenetben arról beszélt, hogy milyen fontos a néhány év múlva lejáró kiváltságok meghosszabbításának mérlegelése. Egy baljóslatú mondat is szerepelt azonban benne: „A Bankot létrehozó törvénynek mind az alkotmányosságát, mind pedig a célszerűségét honfitársainak nagy része nagymértékben megkérdőjelezi; és mindenkinek el kell ismernie, hogy kudarcot vallott az egységes és szilárd pénz létrehozásában.”^[20] Clay szerint azonban „köztudott volt, hogy kevesen kételkedtek az alkotmányosságban és senki sem a célszerűségben”.^[21] E kijelentés tartalmának pontatlanságától eltekintve Jackson egyértelművé tette a BUS-szal kapcsolatos álláspontját, vagyis azt, hogy nem támogatja azt az akkori formájában, és változásokat akar látni.^[22] Ez volt egyébként az első alkalom, amikor Jackson nyilvánosan bírálta a Bankot, ami azért volt meglepő, mert korábban, az 1828-as elnökválasztási kampányban nem igazán küzdött a BUS ellen, és inkább a Kongresszusra akarta hagyni az aggályok eldöntését.^[23] Clay utóbb ezt a mozzanatot értékelte a Bankháború kezdetének: „Ez volt az első nyílt megnyilvánulása annak a kérélelhetetlen háborúnak az Egyesült Államok néhai Bankja ellen, amelyet később oly hevesen vívtak.”^[24]

Az egyik fontos kérdés az volt mindezek tükrében, hogy a BUS részéről várjanak-e a meghosszabbítással az 1836-os lejáratig, vagy pedig lépjenek korábban. Ha várnak, lehet, hogy olyasvalaki lesz az Egyesült Államok elnöke – akár Clay –, aki támogatja az ügyet, viszont ez a késlekedés egyrészt annak a kockázatát is hordozta, hogy időközben elolvad a támogató kongresszusi többség, másrészt bizonytalanságban tartja a pénzügyeket, ez pedig árt a gazdaságnak. Végül, az 1832-es elnökválasztási kampány részévé kell-e tenni a kérdést, vagy sem, és ha igen, akkor az hogyan lehetne számukra előnyös? Miután Clay úgy értesült, hogy egyezsége jutottak a bankárok, 1830-ban azt írta Biddle-nek, hogy nem lenne bölcs döntés korán kérni a meghosszabbítást, mert ha el is fogadják a törvényjavaslatot, Jackson úgymint megvétózza. Tehát csak úgy lenne érdemes ezt a megoldást választani, ha biztosítékokat kapnának az elnöki adminisztrációtól, hogy nem lesz vétó. Válaszlevelében Biddle egyetértett e tanáccsal. Azonban később történt valami. Clay kampánya 1831-ben elakadt a kentuckyi választási ered-

[19] Klotter, 2018, 173-174.

[20] Trapani, 2021, 11.

[21] Clay, 1838, 5.

[22] Trapani, 2021, 11.

[23] Campbell, 2019, 50.

[24] Clay, 1838, 5.

ményeket követően, viszont még ekkor sem javasolta Biddle-nek a korai megújítást. Azonban a BUS elnöke Jackson köreitől vegyes üzeneteket kapott, néhányan utaltak rá, hogy egy megfelelő tartalmú javaslatot aláír a választási nyomásnak köszönhetően. Daniel Webster politikus, jogász, kongresszusi képviselő, akinek szorosabb kötődése volt a BUS-hoz, szintén arra ösztönözte Biddle-t, hogy kezdje el a megújítási eljárást, hiszen a törvényhozási többség megvolt, valamint kételkedett Clay győzelmében, így nem volt mire várni. A döntés megfontolása-kor egyébként a tanácsadóitól ellentétes tanácsokat kapott, volt, aki várakozást javasolt, és volt, aki halogatás nélküli lépést. Végül Biddle 1832. január 4-én döntött, és kezdeményezte a megújítást. Ezzel kezdetét vette a Bankháború.^[25] Clay egyébként végül megsemmisítő vereséget szenvedett az 1832-es elnökválasztáson: 219 elektori helyet szerzett Jackson, Clay pedig csak 49-et.^[26]

IV. A BANKHÁBORÚ LÉNYEGÉNEK ÉS ESEMÉNYTÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

A Bankháború lényegét, jogi és politikai folyamatát a következőképpen lehet röviden összefoglalni. Ahogy említésre került, a BUS privilégiuma 1836-ig szólt. Webster is azonban már 1832-ben arra bátorította Nicholas Biddle-t, hogy kezdeményezze a megújítást, ugyanis úgy gondolta, hogy a meghosszabbítást a BUS támogatói elérhetik még az 1832-es elnökválasztás előtt. Abból indult ki, hogy ha ez elmarad, és Andrew Jackson elnököt újraválasztják, akkor erre nem fog sor kerülni, és a BUS pozíciójának alapja megsemmisül. Amikor 1832 januárjában a törvényjavaslatot beterveztették, Webster támogatóan úgy érvelt, hogy a BUS fontos szerepet játszik a stabil fizetőeszköz biztosításában, a kincstári pénzeszközök összegyűjtésében és kifizetésében, mindez pedig kedvezően hat a gazdaságra.^[27] Megjegyzendő, hogy Webster, Clay, Biddle és a Bank többi támogatója tisztán látta a BUS előnyös hatásait a gazdaságra, azonban figyelmen kívül hagyták a valódi aggályokat.^[28] A törvényjavaslatot 1832. június 11-én elfogadta a Szenátus, július 3-án pedig a Képviselőház.^[29] Amikor Biddle mosolyogva megjelent az elfogadást követően a folyósón, tömeg gyűlt köré, hogy megrázzák a kezét, a társaság pedig késő estig ünnepelte a győzelmet.^[30] E kezdeti sikereket azonban – ahogyan Webster várta – elnöki vétő^[31] követte Jackson

[25] Klotter, 2018, 173-174.

[26] Klotter, 2018, 184.

[27] Robertson, 2010, 387.; Schlesinger, 1949, 82.

[28] Klotter, 2018, 181.

[29] Robertson, 2010, 387.; Schlesinger, 1949, 82.

[30] Schlesinger, 1949, 82.

[31] Az elnöki vétőről ld. az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányának 7. §-át. Bódy – Urbán, 2001, 479-495.

részéről, 1832. július 10-én. A szenvedélyes üzenetében megfogalmazta, hogy a BUS egy korrupt monopólium, amely a gazdagok hasznára létezik, és hogy – szemben a McCulloch-döntésben foglaltakkal – alkotmányellenes.^[32] Azért volt sajátos ez a vétőüzenet, mert „bár különböző okokból, de először a nemzet történetében örömmel fogadták a közvéleményben”, ugyanakkor az is tény, hogy „a vétőüzenet inkább a tömegeknek szóló, támogatásra való demagóg felhívás volt a közelgő választásokra, mintsem a Kongresszus által elfogadott jogszabályok konstruktív kritikája”.^[33] (A szöveg csiszolt stílusa arra engedett következtetni egyébként, hogy nem egyedül írta az elnök, a kézirattervezetek alapján lehet vizsgálni más feltételezett közreműködők, így Amos Kendall vagy Roger Taney szerepét is.)^[34] Webster úgy bírálta a következő napon a vétőüzenetet, hogy az támadás az Alkotmány és a gazdaság ellen. Egy nemzeti bank gondolatát már négy évtizede elfogadta a Kongresszus, a Legfelsőbb Bíróság és korábbi elnökök, mint George Washington és az ifjabb John Adams. Viszont – ahogy Webster fogalmazott – magának követeli Jackson az alkotmányos kérdések egyedüli eldöntésének jogát, olyan despotikus hatalmat gyakorolva, ahogy azt a legrosszabb időkben az angol királyok tették. E beszéd ellenére a Kongresszusnak nem sikerült a vétőt felülbírálni.^[35]

Azonban volt még egy utolsó remény, hogy megmentse a BUS-t, 1834-ben ugyanis kongresszusi választások voltak, az eredmények ebből a szempontból azonban elkeserítőek voltak. Biddle így beletörődve a Bank sorsába, elkezdett felkészülni a végre – és egyúttal egy új kezdetre is. A bankfiókokat csendben utasította, hogy utalják át az eszközeiket Philadelphiába, majd pedig ezeket a fiókokat értékesítették. Pennsylvania állammal ugyanakkor kötött egy kedvező megállapodást egy új bankról, így mire a BUS kiváltságai 1836. március 4-én lejártak,^[36] új United States Bank of Pennsylvaniaként működhetett tovább a BUS.^[37] A következő évek válságaiban e bank komoly segítséget és műveleteket hajtott végre a helyzet rendezése érdekében – a kormány egyfajta nem hivatalos bankjaként működve egy ideig –, a válsághoz kapcsolódó fejlemények reményt kelthettek egy új BUS létrehozására. Jackson utódjának, Martin Van Buren elnöknek (1837–1841) azonban nem állt szándékában újratemetni a BUS-t, a nemzeti kormány nem hivatalos bankjaként átmenetileg a United States Bank működött, és az 1837-es válság nyomán inkább a kincstáron belüli szervezeti megoldásokat támogatták.^[38] Van Buren számára azért sem volt lehetséges újra központi banki kiváltságot adni, mert ha már Jackson megnyerte a Bankháborút, akkor a Demokrata Párt számára politikai szempontból nem volt visszaút. Pedig

[32] Robertson, 2010, 387.; Schlesinger, 1949, 82.

[33] Plous, 1957, 105-106.

[34] Marshall, 1963, 466.

[35] Robertson, 2010, 387.; Schlesinger, 1949, 82.

[36] Doutrich, 2004, 170.

[37] Mellen, 1902, 66.

[38] Doutrich, 2004, 170.

az is egy lehetőség lett volna, hogy visszaállítják a korábbi rendszert a válság kezelése érdekében. A Whig Párt természetesen Jacksont okolta a kialakult helyzetért, az elhibázott politika – a pénzügyrendszer alakítása és a vétő – volt a nagy alapvető tévedés, az eredendő bűn. Sok, korábban Jackson támogató csatlakozott a Whigek álláspontjához, mivel szerintük a gyógyír egy új nemzeti bank létrehozása lett volna. „Menjen a jó öreg Jackson a pokolba!”, és „Forduljunk vissza!” – mondta az egyikük.^[39]

Ezzel hosszú évtizedekre le is zárult a központi bank szervezésének kérdése. A *Federal Reserve System* (Szövetségi Tartalék Rendszere, rövid elnevezéssel: Fed) ugyanis 1913-ban alakult meg, az Egyesült Államok harmadik, központi banki funkciókat ellátó szervezeteként,^[40] miután a különböző bank- és cégcsődöket előidéző pénzügyi és gazdasági válságok felvetették egy olyan intézmény felállításának szükségességét, amely képes az ilyen helyzeteket kezelni. Egy komolyabb válság folytán 1907-ben létrehozta a Kongresszus a Nemzeti Monetáris Bizottságot (*National Monetary Commission*), amely javaslatokat fogalmazott meg erre vonatkozóan. Egy jelentős vitát követően a Kongresszus elfogadta a Federal Reserve-re vonatkozó törvényt, amelyet Woodrow Wilson elnök 1913. december 23-án alá is írt.^[41]

V. EGY KÖZPONTI BANK KIVÁLTSÁGOS HATALMA ÉS A VELE SZEMBEN FOLYTATOTT KÜZDELEM

A Bankháború tehát egy olyan, alkotmányjogi vetülettel is rendelkező politikai vita története az 1830-as évek első felében az Egyesült Államokban, amelyben egy erős központi bank ellenzői ütköztek meg a korábban privilégiumot nyert BUS képviselővel és támogatóival. Az ellenzők célja az volt, hogy a Bankot ellehetetlenítsék azáltal, hogy az 1836-ban lejáró kiváltságokat nem hosszabbítják meg, míg a támogatók a megújításért és a BUS fennmaradásáért küzdöttek.

Az 1832-es elnökválasztási kampányban ennek megfelelően Biddle és Jackson támogatói egymásnak feszültek, az előbbi az utóbbi újraválasztását kívánta megakadályozni a rendelkezésére álló eszközökkel. Így például Jackson-ellenes újságokat, kiadványokat támogatott, a BUS-t támogató képviselőknek kölcsönt nyújtott, valamint munkaadókat arra ösztönzött, hogy elbocsátással fenyegezzék meg azon munkavállalókat, akik Jacksont támogatnák. Az elnöki oldal részéről pedig a szavazók figyelmét a pénzarisztokrácia hatalmára hívták fel, Biddle-t úgy emlegették, mint „Nicholas császár”, „Nick cár” vagy az „Öreg Nick”. Ezzel szemben a BUS támogatói vádolták Jackson azzal, hogy elnyomja az embereket.^[42]

[39] Wilson, 1984, 56., 62.

[40] A történetről ld. részletesen: Meltzer, 2009.

[41] Grey, 2002, 9-10.

[42] Boller Jr. – Boller, 2004, 55.

A korabeli politikai és jogi vitákban tehát gyakran felmerült egy kiváltságokkal körülbástyázott központi bank jellemzése: hasznos vagy káros, jelent-e bármilyen veszélyt a gazdasági, politikai életre? A különböző politikai és gazdasági szereplők – különös tekintettel a banki világban érdekeltiséggel rendelkezőkre – természetesen egymásnak teljesen ellentmondó álláspontokat fogalmaztak meg, érdekeiknek megfelelően érvelve. Arthur Schlesinger a következőképpen összegezte a BUS felhatalmazásának megújításához kapcsolódó vitát: „harc az egymással kibékíthetetlen ellentétben álló kormányfilozófiák között: az egyik kijelenti, ... hogy a tulajdon irányítsa az államot; a másik tagadja, hogy a tulajdonnak felsőbbrendű joga van a kormányzati kiváltságokhoz és juttatásokhoz”.^[43] Ez a küzdelem nem volt más, mint a nép és a kormány szembenállása egy hatalmas monopóliummal szemben.^[44] Schlesinger megközelítése szerint a BUS elleni jacksoni támadás egy társadalmi harc volt „az alacsonyabb társadalmi rétegek” és a „gazdagok és tehetősek” csoportja között.^[45] Bray Hammond és mások azonban úgy vélték, hogy a Bankháború nem volt más, mint az új kapitalisták egy osztályának harca a régi, bevett üzletemberekkel, és az új kapitalisták a saját érdekeiket leplezték a kártékony privilégiumokra hivatkozással, Jackson és a Demokrata Pártot felhasználva. Biddle pedig úgy írta le a Bankháborút, mint küzdelem „a Chestnut Street és a Wall Street között, egy Faro Bank és egy Nemzeti Bank között”.^[46] Mit jelenthetett ez a mondat valójában? A „Faro Bank” az a hely, ahol a névadó szerencsejátékot játszották,^[47] a Chestnut Street pedig Philadelphia pénzügyi központja volt (az „első Wall Street”), amiről az 1830-as években azt gondolták a philadelphiai pénzügyi körök, hogy uralni fogja az amerikai pénzügyi rendszert, végül azonban a Wall Street emelkedett fel,^[48] ennek megfelelően „A pénz nem áramlott át egy szomszédos rivális városba.”^[49] Vagyis New York lett a nemzet meghatározó pénzügyi központja, a „tőke fővárosa” („capital of capital”) a BUS megszűnésével.^[50] Mindebből adódóan óhatatlanul felmerült az a kérdés, hogy valójában kik is voltak a „hadviselő felek”. Jackson állt szemben Biddle-lel? (Ahogy egy kötet címe is ezt viseli: „Jackson versus Biddle”.)^[51] Politikusok, akik politikai szempontokat vettek figyelembe, és a hatalmuk korlátozásától, elvesztésétől tartottak? Vagy különböző pénzügyi, üzleti körök igyekeztek a saját érdekeiknek megfelelően átalakítani, illetve megőrizni a kiala-

[43] Scheiber, 1963, 46.

[44] Scheiber, 1963, 46.

[45] Cole, 1970, 103.

[46] Scheiber, 1963, 46.

[47] Ld. Maurer, 1943, 3-11.

[48] Wright, 2005, 154.

[49] Hammond, 1957, 356.

[50] Jaffe, 2014, 50.

[51] Ld. Taylor, 1949.

kult bankviszonyokat? A régi elit (Chestnut Street) és az új elit (Wall Street)^[52] küzdött a vezető pozícióért? Egyes üzletemberek azért támogatták Jackson, mert ellenezték azt, ahogy a Bank kezében ekkora hatalom összpontosult, és nem bíztak Biddle-ben, mások abban reménykedtek, hogy egy másik bank fogja felváltani a BUS-t, amelyben részvényesek lehetnek. Megint mások befektetők vagy tisztviselők voltak állami bankokban, és a figyelmük az állami betétekre irányult. De ők csak az egésznek egy kis részét tették ki.^[53] Mások a Kelet és a Nyugat szembenállását vizsgálták a Bankháború mögött. Eszerint a pénzhatalom Keleten volt, míg a Nyugat volt az az adós, amelyet jelentősen megterheltek azok az adók és kamatok, amelyeket egy kiváltságos intézmény fenntartására kellett fordítani. Jackson Nyugatról érkezett, kissé propagandisztikusan fogalmazva az önkényes különbségtételt elutasító, demokratikus elveken alapuló „nyugati szellem” (a határvidékről származó ember) megtestesítője volt,^[54] és amikor elnökké választották, „szétzúzta a pénzügyi önkényuralom jelképét, a nagy Bank of the United States-t”.^[55] Megint mások osztályalapon közelítettek a kérdéshez. Thomas Benton tette fel a kérdést, hogy a tulajdonnak vagy a népek kell-e kormányoznia. „A demokrácia a nép kormányát jelenti, az arisztokrácia a gazdagokét.” Taney szerint „Egy nemzeti bank az arisztokrácia védőbástyája; előőrse és gyülekezési pontja. Ez szövetségi kötelék azok számára, akik szerint a kormányznak a tulajdonon kell nyugodnia.”^[56]

A BUS egy nemzeti intézmény volt, amelynek 1816-os megalapításához a szövetségi kormány rendkívüli pénzügyi nehézségei, a szabályozatlan pénzügyi viszonyok és üzletemberek feltörekvő ambíciói vezettek. A BUS jelentős magánüzleti érdekeltséggel rendelkezett, ahogyan más korabeli központi bankok is, de sokkal inkább kormányzati bank volt, mint például a Bank of England, a Banque de France vagy más hasonló intézmény, hiszen a kormány kezében volt a tőke egyötöd része, és ő volt a legnagyobb részvényes.^[57] Viszont emellett számos brit részvényese is volt, így a pénzügyekbe való idegen beavatkozás veszélyétől is tartottak,^[58] a külföldi befolyás fontos érv volt az ellenzők kezében, bár az ide-

[52] Ahogy „Washington” a „szövetségi kormány” szinonimája lett, úgy a „Wall Street” nemcsak New York City pénzügyi kerületével azonosítható, hanem az egész Egyesült Államok pénzügyi rendszerének szimbóluma. Más országokban is megfigyelhető, hogy pénzügyi rendszereket városrészekhez, utcákhoz társítanak (pl. a Boylston Street Bostonban, a Lombard Street Londonban, Asoke Út Bangkokban), annak ellenére, hogy számos pénzügyi vállalkozás, intézmény nem is ezeken a helyeken található, sőt, a legfontosabbak néha egészen máshol vannak. Ld. Wright, 2005, 1-2. Az is előfordul, hogy egy nemzeti bank „veszi fel” annak az utcának a nevét, ahol található (volt) a székhelye. James Gillray úgy ábrázolta egy karikatúrában a Bank of Englandet, mint egy idős hölgyet, akinek a gúnyneve a Bank székhelye után „The Old Lady of Threadneedle Street” volt, és akitől William Pitt miniszterelnök el akarja rabolni a pénzt, miközben a hölgy segítségért kiált. Ld. Wood, 2006, 595.

[53] Schlesinger, 1949, 85.

[54] Mellen, 1902, 67.

[55] Hammond, 1957, 363.

[56] Schlesinger, 1949, 107.

[57] Hammond, 1947, 1.

[58] Campbell, 2019, 3.

gen részvényeseknek nem volt szavazati joguk.^[59] A Szenátus 1832. január 11-én utasította a kormányt, hogy tegyék közzé az idegen részvényesek nevét, és azt, hogy mennyi részvényt birtokolnak.^[60] Biddle szemében azonban a BUS egy független társaság volt, egy szinten az állammal, felelősséggel annak nem tartozott, kivéve azt az esetet, ha az a kiváltságlevél legszűkebb értelmezéséből következett. Az ő megközelítése szerint a BUS-t a kormány nem utasíthatja, kizárólag a bank érdekeinek és jogainak megfelelően kell a tisztségviselőknek cselekednie, a kormány a feladatát azzal fejezi be a BUS-hoz kapcsolódóan, amikor a vezetőket kinevezi.^[61] Nathan Appleton azonban úgy fogalmazott, hogy „Egy nagy központi hatalom, amely független az általános vagy az állami kormányoktól, anomália a rendszerünkben.”^[62]

A létrehozást például Thomas Jefferson is ellenezte, az Alkotmányból folyó jogosítványok hiányára hivatkozással. Albert Gallatin, a Képviselőház egyik tagja pedig a következőket fogalmazta meg: „Az Egyesült Államok Bankja... az egyik leghalálosabb ellenség, amely alkotmányunk alapelvei ellen létezik... Egy ilyen intézmény, amely parancsra és falanxban cselekszik, amelynek fiókjai az Unió minden részében jelen vannak, egy kritikus pillanatban megdöntheti a kormányt.”^[63] Nem véletlen váltott ki ellenkezést a központi bank gondolata (1811 után másodszor),^[64] hiszen „A Bank hatalma nem lehetett kérdéses. Lényegében a fizetőeszköz monopóliumát élvezte, és gyakorlatilag teljes ellenőrzést gyakorolt a hitelek és az árszint felett.”^[65] Az óriási méret és a kiterjedt fiókhálózat, más bankok jegy kibocsátásának korlátozására vonatkozó lehetőség ellenkezést váltott ki az állami kormányokban és a velük kapcsolatban álló helyi üzleti körökben.^[66] Óriási pénzek összpontosultak kevesek kezében, sértve ezzel az egyenlő jogok eszméjét. A Bank befolyásolta a sajtót és a választásokat is,^[67] bár Biddle alapvetően távol kívánta tartani az intézményt a politikai küzdőtértől, az 1828-as választások idején felmerült, hogy Jacksonnal szembeni jelöltek támogatnak. Biddle eleinte ezt kampányfogásnak tartotta, de a későbbi vizsgálata feltárt visszasságokat, amiket csak helyi politikai csatározásoknak és személyi surlódásoknak tekintett, viszont később is vádolták kongresszusi befolyásszerzési szándékkal és a közvélemény becsapásával, de egy gyors kongresszusi vizsgálat felmentette.^[68] Továbbá az államok nem adóztathatták a fiókjait, és a kiváltságlevél értelmében csak egy nemzeti bank lehetett, befolyása alatt tarthatta a többi

[59] Klotter, 2018, 181.

[60] Campbell, 2019, 67.

[61] Schlesinger, 1949, 73.

[62] Schlesinger, 1949, 72.

[63] Franks – Nunnally, 2011, 72.

[64] Tilly, 1989, 199.

[65] Schlesinger, 1949, 72.

[66] Tilly, 1989, 199.

[67] Schlesinger, 1949, 73.

[68] Doutrich, 2004, 167., 169.

állami bankot, a közpénzből pedig magánérdekeket szolgált. A Bank a nála elhelyezett közpénzbetétekért kamatot és ezen felül további összegeket is fizetett a Kincstárnak, szoros kapcsolatokat alakítva ki a Kincstár és fiatal Egyesült Államok között.^[69] Lényegében az üzleti közösség és a kormány közötti szövetség alapköve volt, úgy, ahogyan a Bankot Hamilton elképzelte.^[70]

Valóban akkora hatalma volt egy ilyen banknak? Egyáltalán mekkora hatalma lehet egy központi banknak? Jackson úgy fogalmazott egy túlzott hatalommal felruházott központi bankról, hogy „A pénzünk ellenőrzése, a közpénzeink megszerzése és a polgáraink ezreinek függőségben tartása félelmetesebb és veszélyesebb lenne mint az ellenség tengeri és katonai ereje.”^[71] Hogy pontosan mekkora hatalmi tényező lehet a pénzügyek kezelése, arra elegendő idézni a bankárdinasztia alapítójának, Amschel Mayer Rothschildnak (1744-1812) szavait: „Add nekem egy nemzet fizetőeszköze feletti ellenőrzést, és nekem mind-egy, hogy ki hozza a törvényeket!”^[72] Negyedik hatalmi ággként is lehet a független központi bankokra tekinteni, hiszen a gazdaságpolitika olyan területéért felelősek, amelyek hosszú ideig a kormányhoz tartoztak.^[73] Vannak azonban olyan megközelítések is, amelyek tagadják (hibának tartják) az önálló hatalmi ággként történő elismerést. Paul Tucker szerint, bár a napi politikától elszigeteltek a központi bankok, a törvényhozás, a végrehajtás és az igazságszolgáltatás mellett önálló ágnak nem tekinthetők, hiszen ezeknek alá vannak rendelve, mivel döntései vitathatók bíróságok előtt, a szabályaik felülírhatók törvénnyel, a függetlenségükre vonatkozó törvény megváltoztatható, visszavonható. (Kivételként említi azonban az Európai Központi Bankot, hiszen ennek szabályait csak egyhangúlag módosítható nemzetközi szerződés tartalmazza.)^[74] Ugyanakkor elismeri, hogy egyes országokban „nem választott hatalmak” egyikének tekinthetők a központi bankok, csakúgy, mint a bírák, a táborno-
kok, vagy – ahol léteznek – az elismert államegyházak.^[75] Egyúttal tehát azzal a veszéllyel is számolni kell, hogy a jegybank már olyan mértékben független, hogy az már meghaladja a társadalmi szempontból optimális mértéket.^[76]

[69] Campbell, 2019, 3.

[70] Schlesinger, 1949, 73.

[71] Jackson, 1832, 11-12.

[72] „Gib mir die Kontrolle über die Währung einer Nation, und es ist mir gleichgültig, wer die Gesetze macht!” Ld. Lang, 2012, 137.

[73] Kras, 2012, 446.

[74] Tucker, 2018, 18-19.

[75] Tucker, 2018, 3.

[76] Debelle – Fischer, 1994, 196.

VI. A BETÉTEK KIVONÁSA ÉS A KEDVENC BANKOK – A JACKSON-DUANE KONFLIKTUS EPIZÓDJA

Miután Jackson 1832-ben újraválasztották, úgy döntött 1833-ban,^[77] hogy nem vár a BUS privilégiumának 1836-os lejártáig, hanem visszavonja a kormányzati betéteket a BUS-tól és más bankokban helyezi el^[78] – kongresszusi felhatalmazás nélkül^[79] –, abban bízva, hogy mindez megingatja a BUS-ba vetett közbizalmat, meggyengíti a gazdasági helyzetét és ezzel felgyorsítja a BUS hanyatlását.^[80] E döntés végrehajtása fontos alkotmányjogi kérdést is felvetett, nevezetesen azt, hogy hol húzódik az elnöki hatáskör határa. A visszavonásra vonatkozó elnöki utasítást ugyanis nem hajtotta végre William Duane pénzügyminiszter, így Jackson leváltotta, és Roger B. Taneyt nevezte ki a helyére, aki teljesítette a kérést.^[81] Taney ugyanis úgy vélte, hogy a politikai intézmények egyik alapelve, hogy megakadályozzák azt, hogy egy kézben túlzott hatalom összpontosuljon, és egyetlen kéz sem olyan megbízhatatlan, mint egy pénzügyi intézményé. Később, 1834 nyarán pedig úgy fogalmazott, hogy a betétek visszaállítása azt jelentené, hogy a kiváltságokat meghosszabbítják, viszont a küzdelem egy év múlva (a lejáráttal) véget ér, és a láncoktól meg lehet szabadulni.^[82]

Egyrészt ez Jackson és Duane konfliktusa, másrészt egy sajátos alkotmányjogi kitérő volt, amelyet röviden célszerű áttekinteni. Duane szeptember 20-án kapta meg az utasítást, miután ellenkezett, három nappal később menesztették. Taney már nem vesztegette az időt, szeptember 25-én kihirdette, hogy október 1-jétől sor kerül a betétek áthelyezésére.^[83] És hogy miért váltak meg Duane-től, aki ugyancsak ellenezte a BUS kiváltságainak meghosszabbítását? Azért, mert ő meg akarta várni, hogy a Kongresszus decemberben összeüljön, és hogy ő döntse el a betétek sorsát, hiszen a Képviselőház még az előző ülészakban – a történ-tek ellenére – úgy határozott, hogy a betétek „biztonságban” vannak a nemzeti bankban.^[84] (Még 1833 márciusában a Képviselőház úgy fogalmazott, hogy „A kormányzati betétek, a Ház véleménye szerint, biztonságban tarthatók továbbra is Bank of United States-ben.”)^[85] Jackson azonban emlékeztette Duane-t és a kabinet többi tagját, hogy az amerikai választók és az Alkotmány rábízta a kormányzat és a törvények végrehajtása feletti felügyelet jogát. Ha pedig Duane-nak aggályai vannak, akkor mondhatja később azt, hogy elnöki utasításra vonta ki a betéteket. Duane szerint azonban nem kerülhetné el a felelősségre vonást ezért

[77] White, 2012, 310.

[78] Robertson, 2010, 387.

[79] Doutrich, 2004, 169-170.

[80] Belohlavek, 2016, 87.

[81] Doutrich, 2004, 169-170.

[82] Schlesinger, 1949, 92.

[83] Nester, 2013, 118.

[84] Ellis, 2022, 419.

[85] Colton, 1897, 69.

a cselekedetért, hiszen ha a törvény szerint az elnök nem kötelezheti őt a betétek kivételére, akkor ő sem hibáztathatja az elnököt utóbb. Egyikük sem hátrált, Jackson pedig emlékeztette a pénzügyminisztert arra a korábbi felajánlására, miszerint lemond, ha nem támogatja az elnök döntéseit. Duane erre azt felelte, hogy meggondolta magát. Jackson így menesztette, és helyére a kabinet egyetlen olyan tagját nevezte ki, aki erőteljesen támogatta a szövetségi betétek azonnali kivonását: Roger Taney legfőbb ügyész. Amikor a Kongresszus 1833 decemberében összeült, Henry Clay kifejtette, hogy a betétek és Duane elnöki eltávolítása is jogszerűtlen volt, hiszen a Kongresszusnak is felelős a pénzügyminiszter.^[86] Ennek megfelelő határozati javaslatokat nyújtott be 1833. december 26-án.^[87]

A Képviselőház decemberben Jackson támogató döntést hozott,^[88] a Szenátus azonban 1834. február 5-én Taney eltávolításra vonatkozó indokait elfogadhatatlannak minősítette,^[89] ezen felül március 28-án úgy határozott, hogy az elnök a közbevételekkel kapcsolatos eljárásban olyan hatalmat és jogkört vett magára, amelyet nem ruházott rá sem törvény, sem pedig az Alkotmány.^[90] Jackson benyújtotta a híres „Tiltakozását” ennek nyomán, kérve azt, hogy azt rögzítsék a kongresszusi naplóban. Kifejtette, hogy az elnök felelős a népnek közvetlenül, a nép választja az elnököt, míg a Szenátus nem vonható közvetlenül felelősségre, az eltávolítás pedig eredeti végrehajtói hatáskör. A Szenátus elfogadta a határozatokat második körben is, és megtagadta a „Tiltakozás” naplóban történő rögzítését. Ezzel az ügy véget is ért egy időre, azonban a következő Kongresszus alkalmával Jackson támogatói törölték a kérdéses határozatot a naplóból.^[91]

A betéteket tehát kivonták a BUS-ból, azonban továbbra is el kellett azokat helyezni valahol. A pénzt így Jackson-párti állami bankokra bízták, amelyeket hamarosan „kedvenc bankok”-nak (*pet banks*) kezdtek nevezni. Mindezek ellenére Biddle a BUS-t továbbra is kiválóan vezette, a kormányzati forráskivonást követően szűkítette a hitelezést. És bár az amerikai gazdaság elindult a lejtőn, megőrizte a Bank fizetőképességét és stabilitását.^[92] Az ezt követő pánikra^[93] felkészült a BUS. A szűk hitelezési politika, a megfontolt angliai befektetések és a felhalmozott ércpénz lehetővé tette a követelések kielégítését és a válság kényelmes átvészelését.^[94] Biddle célja ugyanis az volt, hogy nyomást gyakoroljon a kormányzatra. Ha a hitelezést visszafogja, akkor nem kerül új pénz a gazdaságba, a gazdaság forrás hiányában nem fog bővülni, a válság pedig eszköz lesz a küzdelemben. A gazdasági mutatók romlottak, csődökkel és munkanélküliséggel

[86] Ellis, 2022, 419.

[87] Colton, 1897, 75-76.

[88] Adams, 1882, 36-37.

[89] Schlesinger, 1949, 94.

[90] Adams, 1882, 36-37.

[91] Adams, 1882, 36-37.

[92] Doutrich, 2004, 169-170.

[93] Corps, 2006, 234.

[94] Doutrich, 2004, 170.

gel kellett szembenézni.^[95] Az 1833/1834-es évek telén kibontakozott pénzügyi pánik azonban nem hozta meg a remélt eredményt, nem újították meg a kiváltságokat, viszont a közvéleményt a BUS ellent tudták hangolni, Biddle-t okolva a kialakult helyzetért.^[96] Így nem sikerült soha elérnie az álláspont felülbírálatát, még később sem, hiszen Martin Van Buren – ahogyan arról már szó volt – sem állította vissza a kiváltságokat.^[97]

A betétek áthelyezésének egyes New York-i bankok voltak a haszonélvezői, az első „kedvencek” a New York’s Mechanics’, a Bank of America és a Manhattan Company voltak, azonban 1836-ra több, mint kilencvenre emelkedett ország-szerte az ilyen bankok száma. Ez volt a Bankháború egyik legnagyobb iróniája: a Demokrata Párt kedvenc bankjaihoz kerültek a jelentős előnyt (a bankok számára forrást) jelentő kormányzati betétek, amelyeket ugyanúgy hitelezéshez és jegykibocsátáshoz használtak fel, pedig Jackson ellene volt minden banki és pénzügyi privilégiumnak.^[98] Hogy pontosan milyen (politikai, megbízhatósági, személyes kapcsolatok, kincstári gyakorlati stb.) szempontok alapján választották ki a bankokat, az külön vizsgálatok tárgyát képezheti. A „kedvenc” mint a betéti bankokra használható stigmatizáló kifejezést a Whigek természetesen használták, egyébként 1833. október 8-án már megjelent egy levélben, később pedig szélesebb körben elterjedt.^[99]

Azonban nem minden New York-i bankár támogatta a jacksoni politikát. A város üzleti elitjének konzervatív tagjai rögeszmés, zsarnoki demagógnak állította be az elnököt, és Andrew Jacksont I. András királynak kezdték nevezni. Philip Hone bankigazgató a kormányzati betétek áthelyezését „zsarnoki cselekedetnek” nevezte, és a BUS ellen viselt háborút pedig „a legbotrányosabb hatalmi visszaélésnek” tartotta, „amit a nemzet életében elkövettek”. Hone és társai számára – Hamilton tanai alapján – a bankok és a papírpénz nemzeti áldások, és nem pedig nemzeti átkok voltak. Más kereskedőkkel és bankárokkal Hone megalapította Manhattan Whig Pártját 1834-ben. A Wall Streeten is voltak tehát támogatói a BUS-nak. Azon az állásponton voltak ugyanis a demokratákkal szemben, hogy a BUS képes stabilizálni a nemzetgazdaságot a papírpénz kibocsátásával. Azzal vádolták a Demokrata Pártot, hogy szándékosan fordították át ezt a hasznos funkciót egy gonosz, romboló erővé. Céljuk az volt, hogy valamilyen megbízható kormányzati ellenőrzést állítsanak helyre a nemzet pénzügyei felett, akár egy megújított BUS formájában vagy másként.^[100]

[95] Belohlavek, 2016, 88.

[96] Calabresi, 2008, 117.

[97] Doutrich, 2004, 170.

[98] Jaffe, 2014, 50.

[99] Gatell, 1964, 57., 107. lábjegyzet.

[100] Jaffe, 2014, 50.

VII. A HADVISELŐ SZEMÉLYEK

A Bankháborút a korszak ismert politikusai, üzletemberei vívták, így érdemes közülük a legfontosabbakat megemlíteni, és az indokaikat röviden bemutatni, elsősorban a két vezéregyéniségre, az Egyesült Államok hivatalban lévő elnökére és a BUS elnökére összpontosítva.

Elsőként az akkor hivatalban lévő elnök, Andrew Jackson álláspontját és motivációját célszerű áttekinteni. Sokat elárul a személyiségéről a gúnyneve is: a tábornoki rang mellett ugyanis egy amerikai fafajta után az „Öreg Hikori” (Old Hickory) nevet is kiérdemelte keménysége után az 1812-es háborúban.^[101] Az indítékait illetően elmondható először is, hogy Jackson a papírpénz ellen volt, és a nemesfémhez kötött „kemény pénzt” (*hard money*) támogatta. Egy alkalommal úgy fogalmazott, hogy „Félek, hogy a papírrendszer lerombolta és le fogja rombolni az államot.”^[102] A rossz tapasztalatok az 1819-es gazdasági pánikig nyúltak vissza: az átválthatatlan jegyek inflációja ekkor tette a nemesfémre épülő rendszer hívévé. Tennessee-ben ő lett a jegyek ellen küzdők elkötelezett vezetője, előrevetítve ezzel a későbbi, bankellenes attitűdjét. A köréhez tartozó későbbi meghatározó politikusok szemléletét is formálta ez a válság. A „kemény pénzre” épülő rendszert mint Jackson emberei képviselték a Szenátusban Thomas Hart Benton, továbbá a későbbi elnök, James K. Polk a Képviselőházban (aki elnöksége idején ennek megfelelően létrehozta a Független Kincstár rendszerét,^[103] ami azt jelentette, hogy a kormány maga kezelte a betéteket, mint egy bank),^[104] valamint Amos Kendall, Jackson csúcstanácsadója és a Bankháború egyik bizalmasa, aki szintén ebben az időszakban vált a bankrendszer kérlelhetetlen ellenségévé.^[105] Benton egyébként a BUS ellen is határozottan fellépett, ha volt valaki, aki olyan szókimondó volt ezen a téren, mint Jackson, akkor az Benton volt. Szerinte a BUS már majdnem diktatórikus hatalmat gyakorolt a nemzet gazdasága felett, különleges érdekek és kiváltságok gyűjtőhelye volt, pénzkibocsátási tevékenysége aláasta a legtöbb amerikai pénzügyi függetlenségét és sértette az állam hatalmát. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a Kongresszus elfogadja a kiváltságok meghosszabbítására vonatkozó törvényjavaslatot, akkor különböző módosításokat talált ki, hogy hatástalanítsa a Bank hatalmát, lényegében az obstrukciós taktika eszközeit alkalmazta a szavazás megakadályozása érdekében. Bár elveszítette a csatát a Szenátusban, végül Jackson vétőjától el volt ragadtatva.^[106]

A kemény pénzhez kapcsolódó érvek egyik alapja az volt, hogy a bankok hajlamosak a túlzott papírpénzkibocsátásra, ami inflációhoz, elértéktelenedéshez és spekulációhoz vezet. A pénz értéke felett a bankok rendelkeznek, ami viszont

[101] Brown, 2010, 136.

[102] Remini, 1998, 46.

[103] Rothbard, 1962, 248.

[104] Galbraith, 2017, 93.

[105] Rothbard, 1962, 248.

[106] Doutrich, 2004, 67.

az Alkotmány nyilvánvaló megsértése. Benton azt írta, hogy a pénz értéke feletti ellenőrzés „túl nagy hatalom ahhoz, hogy akárhogy is bármilyen bankra bizzák”. Így a kormánynak a szuverenitás megerősítése érdekében ezen ellenőrzés visszaszerzése. A Whig-pártiak viszont azt gondolták a kemény pénzre vonatkozó javaslatokról, hogy ezek durva beavatkozások, és mindez pedig nem más, mint „háború az ország pénze ellen, ... a kereskedők és a kereskedelmi érdekek ellen”, azért, hogy „támogassák a szövetségi kormány hatalmát”.^[107] A BUS tehát olyan hatalmat birtokolt, amely az államéval versengett; „Ez a hatalom a demokratikus politika ellensége volt, ugyanakkor ez a hatalom [Jackson] politikai ellenségei volt.”^[108] Az 1834-es infláció arra ösztönözte egyébként Jackson, hogy a kemény pénzre épülő rendszer irányába további lépéseket tegyen. Emellett szabályozni kellett a „kedvenc bankokat” is, hiszen a rájuk bízott nagy mennyiségű kormányzati betéttel túlzott mértékű, felelőtlen hitelezésbe kezdtek. Ezért kellett korlátozni az egy kedvenc bankba elhelyezhető betétek, illetve a kihelyezhető hitelek mennyiségét. Levi Woodsbury pénzügyminiszter úgy magyarázta ezt később, hogy ez a döntés lényegében egy szabályozó „központi banki intézménnyé” tette a minisztériumot.^[109] Azt a kemény pénzt, amelyben hitt, azonban nem tudta maradéktalanul megvalósítani, hiszen ebben az esetben szembekerült volna azokkal, akiknek az elérhető pénzügyi forrást jelentett, például állami földvásárlásokhoz, mivel a papírpénzt az állam továbbra is elfogadta. „Ha Andrew Jacksonnak sikerült volna megteremtenie azt a kemény pénzt, amiről azt hitte, hogy szüksége van rá, akkor szidalmazta volna a határvidék kicsi, energikus és törekvő népe. Ha ezt a reformot végrehajtotta volna az első ciklusban, nem szavaztak volna rá újra; ha ez a második ciklusában történt volna, talán nem engedték volna vissza Tennessee-be.”^[110]

Ez a számára anyagi veszteséget okozó válság volt az egyik szempont, hogy miért érzett így a BUS irányába. Másrészt meg kell említeni azt is, hogy alkotmányos aggályai is voltak, kételkedett abban, hogy a Kongresszus teremthet-e központi bankot. Egy kiválasztott banknak tisztességtelen, ki nem érdemelt előnyöket jelentő kiváltságok biztosítása sértette Jacksonnak azt az egalitárius társadalmi elképzelését, ahol mindenkinek egyenlő esélye van a saját munkájának erejével érvényesülni. Végül, a brit részvénytulajdon folytán tartott attól, hogy a gazdasági élet feletti befolyási kiterjesztésével visszaállíthatják a britek az uralmukat az egykori gyarmataik felett. Mindezek azonban még nem jelentették azt, hogy a Fehér Házba a BUS megsemmisítésének szándékával érkezett volna. Az ellenszenv a BUS irányába akkor fokozódott, amikor felismerte azt, hogy az 1828-as elnökválasztások idején John Quincy Adams-et és más, Jackson-ellenes jelölteket támogatót a Bank.^[111]

[107] Wilentz, 2005, 115-116.

[108] Galbraith, 2017, 93.

[109] Wilentz, 2005, 116.

[110] Galbraith, 2017, 94.

[111] Trapani, 2021, 10-11.

A vele szemben álló BUS vezetője Nicholas Biddle volt, aki értette, hogy mit jelent egy központi bank egy nemzetgazdaság életében, ugyanakkor élvezte azt a hatalmat is, ami a bankelnöki pozícióval együtt járt.^[112] Politikai előélettel is rendelkezett: 1810-ben demokrata-republikánus jelöltként beválasztották a pennsylvaniai törvényhozás alsó házába, míg ezzel egyidőben a gazdag philadelphiai kereskedő édesapját, Charles Biddle-t mint föderalistát az állami szenátusba, de egyébként később ő maga is szenátusi tag lett (1814-től 1817-ig). James Monroe elnök 1819-ben az öt kormányzótanácsi tag egyikének jelölte a BUS-ba. Az elnöknek azt írta, hogy bár kevés banki tapasztalattal rendelkezik, a jelölést elfogadja. Kifejtette, hogy a Bank létfontosságú a kormányzati pénzügyek szempontjából, és hogy rendkívül fontos a közösségnek.^[113] Harminchét évesen lett a BUS elnöke, 1823-ban.^[114] A jegy kibocsátással, a hitelezési politikával és a fiókhálózattal „1824 és 1832 között, bátor akarattal és képzelőerővel, Nicholas Biddle a Bank szervezetét és hatalmát arra használta fel, hogy az intézményt jó úton terelje egy központi banki szerep irányába”. Célja emellett az is volt, hogy egy sikeres üzleti vállalkozással tegye a BUS-t, amelyet meg is valósított.^[115] Egyrészt nemzeti, másrészt központi bankként kívánta működtetni az intézményt. Nemzeti bankként a kincstár ügynökeként jár el, kezeli a kormányzati betéteket és fizeti az államadósságot. Központi bankként pedig Biddle szerint gondoskodik a pénzkibocsátásról, és elfogadja a más bankok által kibocsátott jegyeket a lakosságtól. Biddle 1819. január 27-én fejtette ki a központi banki szerepvállalásról szóló nézeteit egy banki vizsgálat során: „Úgy gondolom, hogy a tapasztalatok bebizonyították egy ilyen intézmény létfontosságú szerepét ennek az országnak a fiskális kapcsolatainak szempontjából, és a kormányynak, amely annyira féltékeny arra a kizárólagos kiváltságára, hogy sasait néhány dollárra bélyegezze, sokkal kitartóbbnak kell lennie az egyetemesebb pénzre vonatkozó jogaival kapcsolatban úgy, hogy soha többé nem bízza pénzügyeit négy-ötszáz független, felelőtlen és bizonytalan bank kegyeire.”^[116]

Egy angol utazó úgy írta le Biddle-t, mint „az amerikai úriemberek legtökéletesebb mintapéldányát”. Az ítéldőképességét általánosan tisztelték, irodalmi személyiségnek tartották,^[117] bár John Jacob Astor New York-i bankár nem tartotta alkalmasnak a pozíciójára. Azt a kérdést tette fel, hogy aki szereti „az elegáns irodalmat és az általános politikát”, hogy lehet elég kemény ahhoz, hogy nyereségesen vezesse az ország nemzeti bankját, ugyanakkor számos olyan képességgel rendelkezett (intelligencia, elszántság, türelmetlenség az ostobasággal szemben, befolyásolási képesség), amely alkalmassá tette a feladat ellátásra,

[112] Doutrich, 2004, 167.

[113] Kaplan, 1999, 80-81.

[114] Schlesinger, 1949, 78.

[115] Hurst, 2001, 161-162.

[116] Kaplan, 1999, 82.

[117] Schlesinger, 1949, 78.

személyiségét még a politikai ellenfelei is kedvelték.^[118] Édesapjáról már történt említés, de két testvére sorsa is érdekesen alakult. Öccse, Thomas, aki St. Louisban a helyi bankfiók igazgatója volt, olyannyira védte a Bank ügyét egy heves vitában, hogy emiatt pisztolypárbajba keveredett 1831-ben, amelyben mindkét párbajozó életét veszítette.^[119] A kölcsönös, becsületbe gázoló sértésekhez vezető vita tárgya az volt, hogy fenn kell-e tartani egy nemzeti bankot, vagy sem.^[120] Másik testvérének pályafutása is igen figyelemre méltó egyébként: Charles Biddle-t ugyanis 1835-ben Jackson elnök jelölte arra a feladatra, hogy utazzon Közép-Amerikába, a csatornaépítési projekt lehetőségének megvizsgálása céljából. Korábban ugyanis őt támogatta, például 1832-ben, Tennessee-ben újságot alapított, hogy támogassa Jackson második jelöltségét.^[121]

Biddle más politikusokkal, képviselőkkel együtt szállt síkra a banki kiváltságok meghosszabbításáért. Korának két nagy politikusa „óriására”, így Henry Clayre és Daniel Websterre támaszkodhatott,^[122] a Szenátusban John Calhounnal kiegészítve alkották a „nagy triumvirátust”.^[123] Clay azért harcolt Biddle-ért és a bankjáért, mert az illeszkedett a nagyszerű amerikai vízióba, míg Webster azért, mert az a magánbevétel megbízható forrása volt. De számíthatott még például John Quincy Adams exelnökre is.^[124] Bár Clay kapcsán érdemes megemlíteni, hogy közel 20 évvel korábban, 1811-ben először még ellenezte az akkori Bank of United States kiváltságainak meghosszabbítását,^[125] de az idő és a tapasztalat végül meggyőzte egy ilyen intézmény szükségességéről, nem ragaszkodott a korábbi álláspontjához.^[126] Egyébként az 1812-es brit-amerikai háború változtatta meg a véleményét, 1816-ban BUS-részvényeket is vásárolt, azonban igazgatósági tagságot nem sikerült szereznie, viszont kölcsönt vett fel a banktól, és a jogi ügyeit is felügyelte egy ideig. Miután 1825-ben államtitkár lett, a kölcsönön kívüli kapcsolat megszakadt, formális kötöttségek nem voltak, amikor 1832-ben amerikai elnökjelölt lett.^[127] A korábbi álláspontjával természetesen szembesítették politikai ellenfelei az 1832-es választási kampány idején: a Jackson-párti sajtóban párhuzamos hasábkokban jelentek meg az 1811-es és az 1832-es eltérő véleményei, beszédei, megjelölve azt, hogy az egyik „Henry Clay 1811-ben”, a másik pedig „Henry Clay 1832-ben”.^[128]

[118] Kaplan, 1999, 81.

[119] Galbraith, 2017, 92.

[120] Campbell, 2019, 59.

[121] Belohlavek, 1980, 453.

[122] Schlesinger, 1949, 78.

[123] Mellen, 1902, 57.

[124] Schlesinger, 1949, 78.

[125] Az érvekről ld. a First Bank of The United States kiváltságainak meghosszabbításáról szóló beszédet (1811). (Mallory, 1843, 210–221.).

[126] Sargent, 1844, 21.

[127] Klotter, 2018, 171–172.

[128] Klotter, 2018, 182.

VIII. A PROPAGANDA ÉS A SAJTÓ

Elsőként említhető a sajtó, amelynek befolyásoló szerepe már akkor is vitathatatlan volt. Biddle eleinte távol kívánta tartani a politikától a BUS-t, ennek hangot is adott számos levelében 1828-ban és 1829-ben, viszont 1831 első hónapjaiban a sajtó irányába ez a hozzáállása megváltozott.^[129] A sajtó kétharmada a BUS-t pártolta, leginkább a hirdetési nyomás miatt, de Biddle jelentős újságírókat is szerződtetett azért, hogy támogató cikkeket készítsenek.^[130] A vétó elleni sajtókampány kezdetétől számítva a BUS jelentős összegeket fordított sajtómegjelenésekre (vezércikkekre, jelentésekre, értekezésekre terjesztésére) és ügynökök kis összegű kifizetéseire. Emellett hiteleket nyújtottak országos terjesztéssel rendelkező szerkesztőségeknek és kongresszusi képviselőknél is.^[131] A másik oldal sem volt tétlen eközben. Jackson Biddle-t és a BUS-t páratlan gyűlölettel és rosszindulatúsággal támadó, sértegető sajtótermékek segítették. Az olyan alkalmas tisztviselők, mint W. B. Lewis vagy Amos Kendall az elnök mellett álltak, és sajtóközleményekkel is támogatták őt.^[132]

Nem szabad megfeledkezni a propagandáról, a másik fél démonizálásáról sem. Egy 1836-os, H. R. Robinson által készített litográfia a BUS-t egy sokfejű hidraként ábrázolta, amelyek közül a központi fej Biddle-é, a többi pedig egy-egy állami fióké volt. Ezt a hidrát pedig Jackson és az akkori alelnöke, Martin Van Buren támogatta egy fiktív karakter társaságában.^[133] Ugyancsak ebbe a körbe sorolhatók például a már említett gúnynevek, mint „Nicholas császár”, „Nick cár” vagy az „Öreg Nick”,^[134] a másik oldalról pedig az „I. András király” elnevezés^[135] használatával és karikatúrákon való szerepeltetésével^[136] történt utalás a hatalmaskodásra, az önkényes döntéshozatalra. Henry Clayről sem festettek túl kedvező képet a Jackson-párti retorikában. Clay pártja a Nemzeti Republikánus Párt volt, amelyet inkább „a Clay Bank Pártnak” hívtak. Az 1832-es júliusi elnöki vétót követően a választási kampányban minden főbb elem a helyére került, és a megszokott módon jelentek meg a támogató és az ellenző üzenetek.^[137]

[129] Campbell, 2019, 47.

[130] Schlesinger, 1949, 85.

[131] Campbell, 2019, 68-69.

[132] Mellen, 1902, 58.

[133] Jaffe, 2014, 48.

[134] Boller Jr. – Boller, 2004, 55.

[135] Jaffe, 2014, 50.

[136] Klotter, 2018, 184.

[137] Klotter, 2018, 182.

IX. ZÁRÓ, ÖSSZEGŐ GONDOLATOK

A BUS az 1832-es Bankháborút követően elveszítette kiváltságait, 1836-ban azok meghosszabbítás nélkül lejártak, így magántársaságként folytatta tevékenységét 1841-es megszűnéséig,^[138] amikor is fizetéseképtelenné vált. A Bankháború utólagos megítélése változó. George Mellen szerint „A történelem ítélete igazolta az elnök tettének bölcsességét a bank elpusztításában, bár elítélt néhány módszert, amelyet céljainak elérése érdekében alkalmaztak.”^[139] Más vélemény szerint is „Összességében tehát valószínű, hogy a történelem végső ítélete az lesz, hogy bármit is mondjunk az egyes tettekről, Jacksonnak alapvetően igaz volt a bankvitában.”^[140]

Azt, hogy Jackson lerombolta a BUS-t, mások helytelennek tartották. Chester Whitney Wright ezt a tettet 1949-ben Jacksonnak a BUS irányába fennálló „erőszakos gyűlöletének” tulajdonította, amellyel „véget ért az ország kísérletezése egy nagy központi bankkal”. És hogy igaz volt-e a pénzügyeket illetően, vagy sem, azon a történészek, közgazdászok vitázhatnak.^[141] Robert Remini szerint a BUS egy értékes, hasznos intézmény volt mind az Egyesült Államok, mind pedig az amerikai nép számára, azonban sajnos „két akaratos, makacs és büszke ember halálának vitájába keveredett”, a megegyezés lehetőségén túlmenve. Daniel Walker Howe véleménye szerint Jackson végső győzelme kevés kézzelfogható eredménnyel járt a tömegek számára. A megegyezés és a kormányzati felügyelet megmenthették volna a BUS-t. „Jackson és Biddle túlságosan önféjűek voltak az ország javáért” – Howe szerint. „A Nagy Bankháború olyan konfliktus volt, amelyben mindkét fél veszített.” John Meacham a következő sírfeliratot írta az intézménynek: „A Bank nem volt sem olyan megvesztegethető, mint ahogyan Jackson támogatói állították, sem pedig olyan elengedhetetlen, mint amilyenek Biddle barátai tartották.”^[142] Egy másik sírfelirat is megemlíthető a kormányzati betétek visszavonásának idejéből. Gordon Greene, a Boston Post szerkesztője a következő szójátékot írta: „Biddle-elve, becsapva és visszavonva.” („Biddled, Diddled and Undone.”) Bár ekkor Biddle még nem volt meggyőződve arról, hogy a Bank az, amelynek kell sírfelirat,^[143] hiszen – ahogyan arról korábban említés történt – a visszavonást követően a gazdasági viszonyok negatív irányú befolyásolásával kívánt eredményt elérni. Biddle tehát elszánt maradt, és szerinte Jackson hibázott: „Mivel indiánokat skapolt és bírókat börtönzött be”, nem várt mást, „minthogy ugyanígy fog eljárni a Bankkal szemben is.” Biddle ragaszkodott ahhoz, hogy a „Bank of the United States sosem fog megtörni”. Jackson pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy Isten megbünteti az amerikaiakat, ha továbbra is

[138] Coblenz, 2015, 407-441. Ld. még Northrup, 2003, 22-23.

[139] Mellen, 1902, 66.

[140] Long, 1897, 99.

[141] Galbraith, 2017, 93.

[142] Belohlavek, 2016, 90-91.

[143] Schlesinger, 1949, 92.

meghajolnak a BUS előtt, úgy fognak szenvedni, mint a zsidók, akik az aranyborjút imádták. És hogy elszántságának hangsúlyt adjon, kijelentette, hogy „soha nem fogok aláírni semmilyen banknak kiváltságlevelet, amíg a nevem Andrew Jackson”!^[144]

A kiváltságok lejárataát követő évben, 1837-ben egy újabb pénzügyi válság következett be. Május 10-én a New York-i bankok felfüggesztették a kifizetéseket, ezeket követték további bankok országszerte. A zavargások elkerülése érdekében még a New York-i rendőrséget is megerősítették. Biddle a következő véleményt fogalmazta meg: „A pénzügyi rendszer ezelőtt jó volt, de önök beavatkoztak; én ellenálltam, mert tudtam, hogy ezzel a viselkedéssel mindent tönkretesznek. Nos, amiről azt gondoltam, hogy el fog jönni, be is következett.”^[145] A New York-iak egy csoportja egyébként Biddle-hez és a BUS-hoz fordult segítségért, aki el is látogatott a városba és találkozott velük. Nem önzetlenül kívánt segítséget nyújtani, hanem mert meg akarta mutatni az erejét.^[146]

Biddle pennsylvaniai bankja az elhibázott gypotspekuláció és a túlzott tisztviselői juttatások miatt 1839-ben felfüggesztette a kifizetéseket, és később csődöt is jelentett, csalás vádjával pedig le is tartóztatták a vezetőjét. A pennsylvaniai bíróság azonban nem tartotta elégségesnek a bizonyítékokat. Biddle halálán idején polgári eljárás volt ellene folyamatban. „A sorsa ugyanaz volt, mint majdnem mindenkié, aki a pénz innovatív megoldásaival kísérletezett.”^[147] John Law alig tudott a párizsi nép elől elmenekülni, és tisztes szegénységben halt meg Velencében. Robert Morris, „a Függetlenségi Háború Finanszírozója”, néhány évre adósok börtönébe került. Alexander Hamiltont, miután elveszítette egy szerelmi viszony miatt a megbecsültségét, párbajban lelőtték, egykoron ünnepelet utódja, Andrew Mellon jövedelemadóval kapcsolatos vádakkal volt kénytelen szembesülni.^[148] Biddle 1839 márciusában vonult vissza, miután az egészségi állapota megromlott,^[149] 1844-ben hörghurutban hunyt el.^[150]

A XIX. századi Egyesült Államokban tehát két központi bank tartós működtetése sikertelen maradt. A politikai, alkotmányjogi vitákkal kísért úton a törvényhozás, Jackson elnök és köre, Biddle bankelnök és támogatói küzdöttek meg egymással. Egyesek szerint a Bankháború az 1829-es első évi elnöki üzenettel kezdődött, más vélemény szerint az 1832-es, a kiváltság megújítására vonatkozó eljárás megindítása a kiindulópont. A következő főbb mérföldkövei említethetők meg a Bankháborúnak: az első évi elnöki üzenet, a korai megújításról való döntés és az eljárás kezdeményezése, a törvényhozás két házának jóváhagyása, majd az ezt követő elnöki vétó, az 1832-es elnökválasztás, a betétek kivonása –

[144] Beschloss, 2007, 88-89.

[145] Ireland, 1887, 271.

[146] Ld. Lepler, 2011, 117-138.

[147] Galbraith, 2017, 95.

[148] Galbraith, 2017, 95.

[149] Doutrich, 2004, 170.

[150] Belohlavek, 2016, 90.

ennek egyik fontos epizódja a Jackson-Duane konfliktus – és a kedvenc bankok rendszerének létrehozása, az 1833-1844-es pénzügyi pánik, végül a kiváltságok megújítás nélküli lejáratá 1836-ban, és a Bank megszűnése 1841-ben.

Vannak-e napjainkban bankháborúk, azaz olyan konfliktusok, amelyekben a szembenálló felek a jegybank és a kormányzat? Léteznek, tekintettel arra is, hogy „A központi bankok története a kormányokkal való különféle konfliktusok története.”^[151] Azonban más a természetük, az irányuk és a tárgyuk. Mivel vitán felül áll, hogy egy országnak (vagy országcsoporthoz) rendelkeznie kell egy modern gazdaságban egy nem kereskedelmi jellegű központi bankkal, ezért a létezés szükségességének kétségbe vonása nem merül fel. A küzdelmek színtere jellemzően inkább a jegybanki függetlenség, annak terjedelme, határai és védelme. Nem a kormánynak kell félnie a központi bank túlhatalmától, hanem a banknak kell tartania attól, hogy a kormány nyíltan beavatkozik a működésébe, vagy rejtett módon befolyásolni kívánja a jegybanki hatáskörbe tartozó döntéseket, de azt is figyelembe kell venni, hogy alapvetően más egy modern központi bank feladata és működése, mint korábban volt.

IRODALOM

- Adams, Herbert B. (ed.) (1882): *The Johns Hopkins University Studies in Historical and Political Science. Third Series IX-X American Constitutions*. John Murphy & Co., Baltimore.
- Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya (1787). In: Bódy Pál – Urbán Aladár (szerk.) (2001): *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez*. Dialóg Campus, Budapest–Pécs.
- Belohlavek, John M. (1980): A Philadelphian and the Canal: The Charles Biddle Mission to Panama, 1835-1836. In: *The Pennsylvania Magazine of History and Biography*. Vol. 4/1980.
- Belohlavek, John M. (2016): *Andrew Jackson. Principle and Prejudice*. Taylor & Francis, New York.
DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203749517>.
- Beschloss, Michael R. (2007): *Presidential Courage Brave Leaders and How They Changed America 1789-1989*. Simon & Schuster, New York.
DOI: https://doi.org/10.1111/j.1540-6563.2008.00213_3.x.
- Boller Paul F. Jr. – Boller, Paul F. (2004): *Presidential Campaigns From George Washington to George W. Bush*. Oxford University Press, Oxford.
- Brown, Lara M. (2010): *Jockeying for the American Presidency. The Political Opportunism of Aspirants*. Cambria Press, Amherst.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1741-5705.2011.03862.x>.
- Broz, Lawrence J. – Grossman, Richard S. (2004): Paying for privilege: the political economy of Bank of England charters, 1694–1844. In: *Explorations in Economic History*. Vol. 1/2004.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eeh.2003.08.002>.
- Calabresi, Steven G. (2008): *The Unitary Executive. Presidential Power from Washington to Bush*. Yale University Press, New Haven.
DOI: <https://doi.org/10.12987/yale/9780300121261.001.0001>.

[151] Ligeti, 1981, 454.

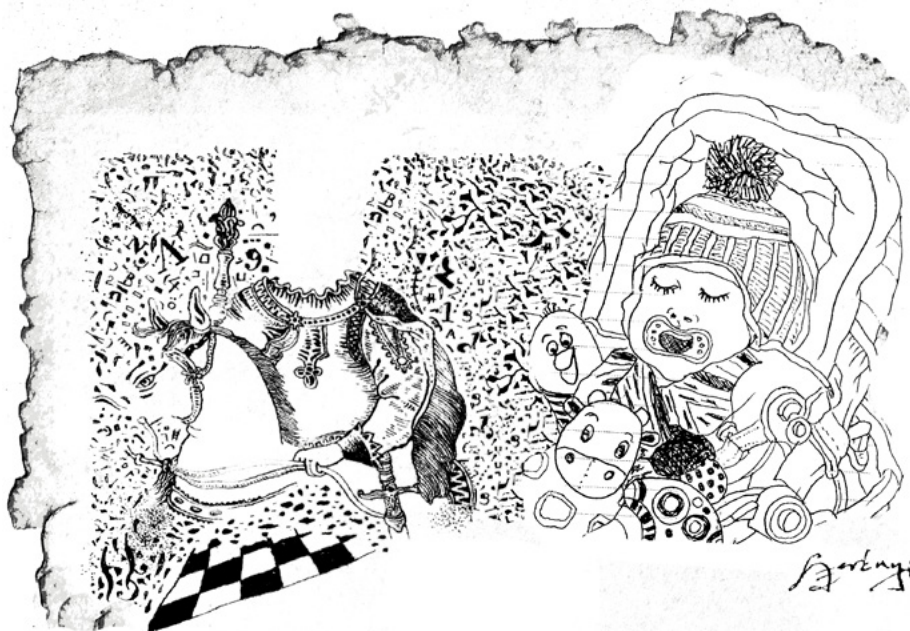
- Campbell, Stephen W. (2019): *The Bank War and the Partisan Press. Newspapers, Financial Institutions, and the Post Office in Jacksonian America*. University Press of Kansas, Lawrence. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctvbqs6wd.3>.
- Chaudhuri, Ranajoy Ray (2018): *Central Bank Independence, Regulations, and Monetary Policy: From Germany and Greece to China and the United States*. Springer, Allentown. DOI: https://doi.org/10.1057/978-1-137-58912-5_2.
- Clay, Henry (1838): *Speech of the Hon. Henry Clay, of Kentucky, Establishing a Deliberate Design on the Part of the Late and Present Executive of the United States, to Break Down the Whole Banking System of the United States...* Gales and Seaton, Washington.
- Coblenz, Michael (2015): The Fight Goes on Forever: Limited Government and the First Bank of the United States. In: *Southern Illinois University Law Journal*. Vol. 3/2015.
- Cole, Donald B. (1970): *Jacksonian Democracy in New Hampshire, 1800-1851*. Harvard University Press, Cambridge. DOI: <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674283688>.
- Colton, Calvin – Stevenson, Thomas B. (eds.) (1897): *Works of Henry Clay: Introduction, by Thomas B. Reed. Life and times, by Calvin Colton. Correspondence, 1843-1851*. Henry Clay Publishing Company, New York.
- Corps, Terry (2006): *The A to Z of the Jacksonian Era and Manifest Destiny*. Scarecrow Press, Lanham.
- Debelle, Guy – Fischer, Stanley (1994): How Independent Should a Central Bank Be? In: Jeffrey C. Fuhrer (ed.): *Goals, Guidelines, and Constraints Facing Monetary Policymakers*. Federal Reserve Bank of Boston, Conference Series, Boston.
- Doutrich, Paul E. (2004): *Shapers of the Great Debate on Jacksonian Democracy*. Greenwood Press, Westport.
- Duryea, Scott N. (2010): William Pitt, The Bank of England, and the 1797 Suspension of Specie Payments: Central Bank War Finance During The Napoleonic Wars. In: *Libertarian Papers*. 2010/15. sz.
- Edvinsson, Rodney – Jacobson, Tor – Waldenström, Daniel (2018): Introduction. In: Edvinsson, Rodney – Jacobson, Tor – Waldenström, Daniel (eds.): *Sveriges Riksbank and the History of Central Banking*. Cambridge University Press, Cambridge. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108140430.001>.
- Ellis, Richard J. (2022): *The Development of the American Presidency*. Taylor & Francis, New York. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003204961-4>.
- Franks, Sandy – Nunnally, Sara (2011): *Barbarians of Wealth. Protecting Yourself from Today's Financial Attilas*. Wiley, Hoboken.
- Galbraith, John Kenneth (2017): *Money. Whence It Came, Where It Went*. Princeton University Press, Princeton.
- Gatell, Frank Otto (1964): Spoils of the Bank War: Political Bias in the Selection of Pet Banks. In: *The American Historical Review*. Vol. 1/1964. DOI: <https://doi.org/10.2307/1842097>.
- Grey, George B. (szerk.) (2002): *Federal Reserve System: Background, Analyses and Bibliography*. Nova Science Publishers, Inc., New York.
- Hammond, Bray (1947): Jackson, Biddle, and the Bank of the United States. In: *The Journal of Economic History*. Vol. 7, Issue 1. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0022050700053420>.
- Hammond, Bray (1957): *Banks and Politics in America from the Revolution to the Civil War*. Princeton University Press, Princeton. DOI: <https://doi.org/10.2307/2550771>.

- Hurst, James Willard (2001): *A Legal History of Money in the United States, 1774-1970*. Beardbooks, Washington D.C.
- Irelan, John Robert (1887): *History of the Life, Administration and Times of Martin Van Buren, Eighth President of the United States. Seven Years' Seminole War, and Period of Great Financial Convulsions*. Fairbanks and Palmer Publishing Co., Chicago.
- Jackson, Andrew (1949): Veto Message, July 10, 1832. In: George Rogers Taylor (ed): *Jackson versus Biddle: The Struggle over the Second Bank of the United States*. D.C. Heath and Company, Boston.
- Jaffe, Steven H. (2014): *Capital of Capital. Money, Banking, and Power in New York City, 1784-2012*. Columbia University Press, New York.
- Kaplan, Edward (1999): *The Bank of the United States and the American Economy*. Greenwood Press, London.
- Klotter, James C. (2018): *Henry Clay. The Man who Would be President*. Oxford University Press, New York, 2018.
- Kras, Ireneusz (2012): Independence of Central Bank as a Basis for Institutional Politics of Monetary Policy. In: *Polish Political Science Yearbook*. Vol. 1/2012. DOI:10.15804/ppsy2012022.
- Lang, Holger (2012): *Die (r)evolutionäre Weiterentwicklung unseres Geld- und Finanzsystems zur Überwindung der aktuellen Geld- und Finanzkrise*. Books on Demand, Norderstedt.
- Lepler, Jessica (2011): To save the commercial community of New York: Panicked Business Elites in 1837. In: Robert Lee (ed.): *Commerce and Culture Nineteenth-Century Business Elites*. Ashgate Publishing Limited, Farnham. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315572819-ch-5>.
- Ligeti Sándor (1981): A központi bankok önállósága a tőkésországokban. In: *Közgazdasági Szemle*. 1981/4. sz.
- Long, R. Seymour (1897): Andrew Jackson and the National Bank. In: *The English Historical Review*. Vol. 45/1897. DOI: <https://doi.org/10.1093/ehr/xii.xlv.85>.
- Mallory, Daniel (1843): *The Life and Speeches of the Hon. Henry Clay in Two Volumes. Volume I*. Robert B. Bixby & Co., New York.
- Marshall, Lynn L. (1963): The Authorship of Jackson's Bank Veto Message. In: *The Mississippi Valley Historical Review*. Vol. 1963/3. DOI: <https://doi.org/10.2307/1902607>.
- Maurer, David W. (1943): The Argot of the Faro Bank. In: *American Speech*. Vol. 1/1943. DOI: <https://doi.org/10.2307/487261>.
- McCulley, Richard T. (2012): *Banks and Politics During the Progressive Era. The Origins of the Federal Reserve System, 1897-1913*. Routledge, New York.
- Mellen, George Frederick (1902): Jackson's War on the Bank. In: *The Sewanee Review*. Vol. 1/1902.
- Meltzer, Allan H. (2009): *A History of the Federal Reserve*. The University of Chicago, Chicago. DOI: <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226519852.001.0001>.
- Morgan, H. Wayne (1956): The Origins and Establishment of the First Bank of the United States. In: *The Business History Review*. Vol. 4/1956. DOI: <https://doi.org/10.2307/3111717>.
- Nester, William R. (2013): *The Age of Jackson and the Art of American Power, 1815-1848*. Potomac Books, Washington D.C. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctt1ddr80h>.
- Northrup, Cynthia Clark (ed.) (2003): *The American Economy: Essays and primary source documents*. ABC-Clio, Oxford. DOI: <https://doi.org/10.5040/9798216190707>.

- Plous, Harold J. (1957): Jackson, the Bank War, and Liberalism. In: *The Southwestern Social Science Quarterly*. Vol. 2/1957.
- Rasmus, Jack (2019): *Alexander Hamilton and the Origins of the Fed*. Lexington Books, Lanham.
- Remini, Robert V. (1988): *Andrew Jackson. The Course of American Freedom, 1822-1832*. John Hopkins University Press, Baltimore.
- Robertson, Andrew Whitmore (2010): *Encyclopedia of U.S. Political History. Volume 2: The Early Republic, 1784 to 1840*. CQ Press, New York.
DOI: <https://doi.org/10.4135/9781608712380>.
- Rothbard, Murray Newton (1962): *The Panic of 1819: Reactions and Policies*. Ludwig von Mises Institute, Auburn.
DOI: <https://doi.org/10.7312/roth93910>.
- Sargent, Nathan (1844): *Life of Henry Clay*. R. G. Berford, Philadelphia.
- Scheiber, Harry N. (1963): Some Documents On Jackson's Bank War. In: *Pennsylvania History: A Journal of Mid-Atlantic Studies*. Vol. 1/1963.
- Schlesinger Arthur M. Jr. (1949): The Bank War. In: George Rogers Taylor (ed): *Jackson versus Biddle: The Struggle over the Second Bank of the United States*. D.C. Heath and Company, Boston.
- Skinner, Christina Parajon (2021): Central Bank Activism. In: *Duke Law Journal*. Vol. 2/2021.
- Taylor, George Rogers (ed.) (1949): *Jackson versus Biddle: The Struggle over the Second Bank of the United States*. D.C. Heath and Company, Boston.
- Tilly, Richard H. (1989): Banking Institutions in Historical and Comparative Perspective: Germany, Great Britain and the United States in the Nineteenth and Early Twentieth Century. In: *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE) / Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*. 1989/1. sz.
- Trapani, Michael (2021): *Panic in the Senate. The Fight Over the Second Bank of the United States and the American Presidency*. Algora Publishing, New York.
- Tucker, Paul (2018): *Unelected Power: The Quest for Legitimacy in Central Banking and the Regulatory State*. Princeton University Press, Princeton.
DOI: <https://doi.org/10.1017/S0266267119000300>.
- White, G. Edward (2012): *Law in American History. Volume 1: From the Colonial Years Through the Civil War*. Oxford University Press, Oxford.
- Wilentz, Sean (2005): *Andrew Jackson. The American Presidents Series: The 7th President, 1829-1837*. Henry Holt and Company, New York.
- Wilson, Major L. (1984): *The presidency of Martin Van Buren*. University Press of Kansas, Lawrence.
- Wood, John H. (2006): Independent Central Banks: New and Old. In: *Cato Journal*. Vol. 3/2006.
- Wright, Robert E. (2005): *The First Wall Street. Chestnut Street, Philadelphia, and the Birth of American Finance*. The University of Chicago Press, Chicago.
DOI: <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226910291.001.0001>.

EGYÉB FORRÁSOK

- A Magyar Nemzeti Bank létesítéséről és szabadalmáról szóló 1924. évi V. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről és az ezzel összefüggő egyes pénzügyi intézkedésekről szóló 1938. évi XXV. törvénycikk.
- *McCulloch v. Maryland*, 17 U.S. 316 (1819).

Szerényi Gábor grafikája